

ביאורים

יראת ה' היא תכונה קשה מאוד להשגה. לא ניתן לירוא מדבר אם לא מכירים אותו. אם-כן, כדי לירוא מה' צריך, קודם כל, להכירו. והרי ה' הוא מעל לכל שכל ודמיון ואם-כן כיצד ניתן להכירו? בנוסף לכך, הכרה זו אינה תלויה בידיעה טכנית גרידא. כדי לקנותה האדם צריך לעבור שינוי נפשי עמוק בכל אישיותו. בשביל משה רבנו זוהי אולי מדרגה קלה להשגה, אך מה אנשים כמונו שעבורם זו מדרגת חיים קשה מאוד להשגה, יכולים לעשות? לשם כך נתן לנו ה' את מצוות התורה. פעמים רבות אנשים מרגישים קושי בקיום המצוות וכל פרטיהן. הם מרגישים כי המצוות והפרטים הקטנים מצמצמים את האהבה, האידיאלים והדבקות בה'. רבי יוסף אלבו אומר שזה בדיוק להפך. המצוות עוזרות לנו להשיג את מדרגת הדבקות הגבוהה הזו ביתר קלות. הרבה יותר קל לקיים דברים מעשיים ומוגדרים מאשר לעבור שינוי נפשי עמוק בכל האישיות. אמנם, איננו מבינים כיצד המצוות ומעשים 'טכניים' שכאלה גורמים להשגת היראה המבוקשת. הסיבה לכך היא שאיננו תמיד מודעים לעצמנו, ואיננו מעריכים מספיק את הכוחות העצומים הגנוזים בנפש שלנו. ממילא, איננו יודעים כיצד ניתן לעזור לעצמנו להשיג את מדרגת הדבקות המבוקשת. אנו מקיימים את מצוותיו של הקב"ה, כיוון שאנו מאמינים שהוא מכיר כל חלק בנימי נפשנו, ורק הוא יודע מהן הדרכים שיעזרו לנו להתעלות.

אם-כן, אנו למדים שגם אנשים כמונו שאינם מסוגלים להכיר את הקב"ה באמצעות שכלם, יכולים להתקרב לה' ולהכירו. זה פירוש הפסוק: "ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם" - תכלית החכמה היא להגיע ליראת ה'. כיצד עושים זאת? ע"י עשיית המצוות שמקבעות בקרבנו את ה'שכל' וההכרה לפני מי אנו עומדים. כך זיכה הבורא גם את האדם הפשוט להגיע אל פסגת המדרגות על ידי קיום המצוות. דרך זו מחליפה את דרך השגת התכלית של יראת ה' על ידי הדרך השכלית, הדורשת גם שינוי נפשי עמוק, שהיא דרך קשה מאוד ואינה מתאימה לכל אדם.

הרחבות

• היראה - החכמה האמיתית

"הן יראת אדני היא חכמה", כלומר: תכלית החכמה - להשיג יראת ה'. על פסוק זה אומר הרמח"ל: "ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: "'הן" אחת, שכן בלשון יגני קורין ל"אחת" הן" [שבת לא:]. הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה, וודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון" [מסילת ישרים, הקדמה].

את דברי הרמח"ל, שרק היראה היא החכמה האמיתית, הסביר הרב קוק: "כל הלימודים, כשאחד מעיין בהם, ותוצאות העיונים ימסור לחברו בקיצור, מקבל חברו את החכמה כמו מי שהגה בעינו זמן רב. כמו עניני הלכה, שבמקום שנפל ספק מצד סתירת סוגיות או קושיות הנופלות בדברי התלמוד והפוסקים, צריך שקידה ועיון להעמיד דבר על בוריו, אבל אחרי הברור, כשיאמר אותו לאיזה אדם בקיצור, ידע השומע אותו כמו מי שהגה ועיין וחיידש בעצמו. מה-שאיין-כן יראת ה', שאף על פי שלמוד היראה שוה לשאר לימודים, בסידור כללים וחוקים, המודיעים לנו גדולת יוצרנו יתברך ויתרומם, וישנם מקומות וענינים הדורשים ליבון וברור, מכל מקום, גם אחרי הברור, כשיאמר קיצור הדברים למי שלא ירד לעומק הענינים, לא יבין" [מוסר אבין א, ב]. יראת שמים איננה רק תוכן לימודי, היא זקוקה גם לעצם הלימוד והעמל על מנת שיכיר הלומד את רוממות הדברים ועומקם. ולכן מחויב שלימוד זה יבוא אחרי עיון והעמקה.

החסד בניתנת מצוות רבות

ובעבור-זה אָמַר הַכְּתוּב [שם י, יב]: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה יִּי אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמֶּךָ כִּי אִם-לִירְאָה אֶת-יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹת בְּכָל-דַּרְכָיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְעַבֹד אֶת-יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ; לְשִׁמּוֹר אֶת-מִצְוֹת יְיָ וְאֶת-חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶנְךָ הַיּוֹם, לְטוֹב לָךְ". ובאורו על זה-הַדָּרָךְ: כִּי מִזְשֶׁה הִיָּה אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל גְּדֹל הַפְּלִגְת חֲסֵדִי ה'! כִּי מִן הַדִּין הִיָּה רְאוּי אֵל הַאֲדָם לִירְאָה אֶת הַשִּׁי" וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְעַבֹדוֹ בְּכָל-לֵב וּבְכָל-נַפְשׁ, כְּדִי שִׁישִׁיג שְׁלֵמוֹתוֹ הַנְּפִשִׁי. וּלְפִי שֶׁזֶה עֲנִין קָשֶׁה מְאֹד שִׁישִׁיעַ הַאֲדָם אֶל הַמְּדַרְגָּה הַרְאוּיָה מִן הִירְאָה וְהַאֲהֲבָה וְהַעֲבֹדָה בְּכָל-לֵב וּבְכָל-נַפְשׁ, הַקָּל עֲלָיו הַשִּׁי" - כִּי תַחַת כָּל-זֶה צְהוּהוּ לְשִׁמּוֹר חֻקֹּת ה' וּמִצְוֹתָיו בְּלִבְד, וּבְזֶה תִשָּׂג הַתְּכֻנָּה הַמְּגַעֶת לוֹ מִצַּד-הַעֲבֹדָה בְּכָל-לֵב וּבְכָל-נַפְשׁ. וְהִיָּה פְרוּשׁ הַפְּסוּק כֵּן: וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, הַסֵּתֶפֶל גְּדֹל הַפְּלִגְת חֲסֵדִי ה' - מַה הוּא שְׂוֹאֵל מֵעַמֶּךָ? כִּי אֵינִי שְׂוֹאֵל מֵעַמֶּךָ כִּי אִם תַּחַת יִרְאָת הַשִּׁי" וְתַחַת לִכְת בְּדַרְכָיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וְתַחַת עֲבוֹד אוֹתוֹ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ שֶׁהֵיית מְחֻיב לַעֲשׂוֹת, אֵינִי שְׂוֹאֵל כִּי אִם "לְשִׁמּוֹר אֶת-מִצְוֹת ה' וְאֶת-חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶנְךָ הַיּוֹם, לְטוֹב לָךְ", כְּלוֹמֵר: וְכָל-זֶה לְטוֹב לָךְ. כִּי בְּאִמְצָעוֹת שְׁמִירַת מִצְוֹת הַתּוֹרָה יִשָּׂג הַתְּכֻלִית הַאֲנוּשִׁי, שֶׁהִיָּה רְאוּי שִׁישִׁיעֵהוּ הַאֲדָם בְּעִמְל גְּדוֹל וּבְטָרַח מְפִלֵג בְּאִמְצָעוֹת הִירְאָה וְהַאֲהֲבָה וְהַעֲבֹדָה אֶל הַשִּׁי" בְּכָל לֵב וּבְכָל נַפְשׁוֹ.

תירוץ הקושיה שיראה אינה דבר קל

והבן זה-הַפְּרוּשׁ בְּזֶה-הַפְּסוּק, כִּי הוּא מְפִלֵג מְאֹד, תוֹסֵר בּוֹ הַקְּשִׁיָּא שֶׁהִקְשִׁינוּ עָלָיו, כְּשֶׁאָמְרוּ: אָטוּ יִרְאָה מְלִתָּא זוֹטְרְתִי הִיא? וְתַרְצוּ: אֵין, לְגַבִּי מִשְׁה מְלִתָּא זוֹטְרְתִי הִיא [ברכות לג:]. וְאֵין תַּרְוִץ זֶה מְסַפִּיק, כִּי יֵשׁ לְבַעַל-הַדִּין לְחַלֵּק וּלְוֹמֵר שֶׁאֵין רְאוּי שִׁיאִמֵר הַעֲשִׂיר הַמְּפִלֵג לְעֵנִי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם: מַה אֲנִי שְׂוֹאֵל מֵעַמֶּךָ, כִּי אִם אֵלֶּךָ זְהוּבִים - לְפִי שֶׁאֵלֶּךָ זְהוּבִים לְעֵנִי דָּבָר גְּדוֹל הוּא וְקָשֶׁה-הַהֲשָׁגָה, וְאֵין הַעֲשִׂיר מְדַבֵּר בְּזֶה נְכוֹנָה. וּלְפִי דַרְכָנוּ מִתְּפַרֵשׁ יָפֵה, כִּי אֵין הַשִּׁי" מְבַקֵּשׁ דָּבָר שֶׁהוּא קָשֶׁה-הַהֲשָׁגָה אֲלָא קִיּוּם מִצְוֹת הַתּוֹרָה. כִּי תְכֻנַת הִירְאָה, שְׁעַל-יְדֵיהָ יִשָּׂג הַשְּׁלֵמוֹת הַאֲנוּשִׁי, תִּמְשָׁף אֶל קִיּוּם מִצְוֹת הַתּוֹרָה.

לדברי דוד ואינו העיקר הוא יראת ה'

וכן באר דוד ע"ה ואמר [תהלים קיא, י]: "רִאשִׁית חֲכָמָה יִרְאָת יְיָ, שְׁכָל טוֹב לְכָל-עֹשִׂיהֶם" - רְצָה לוֹמֵר כִּי מְבַחֵר וְעָקֵר הַחֲכָמָה הִיא לְהַשִּׁיג יִרְאָת יְיָ; כִּי "רִאשִׁית" - כְּמוֹ "רִאשִׁית שְׂמָנִים יִמְשָׁחוּ" [עמוס ו, ו]. וּבְאֵרוֹ רז"ל [ראה ברכות יז]. וְאָמְרוּ: לְלוֹמְדֵיהֶם לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא לְעוֹשִׂיהֶם וְכו' - לוֹמֵר כִּי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת מְבִיא אֶל הַתְּכֻלִית הַמְּשִׁג מִצַּד-הַהֲשָׁפָלָה, שֶׁהִל מוֹדִים עָלָיו שֶׁהוּא עָקֵר תְּכֻלִית הַאֲדָם. וְכֵן נִמְצָא אִיּוֹב [כח, כח] אוֹמֵר: "הֵן יִרְאָת אֲדֹנָי הִיא חֲכָמָה", כְּלוֹמֵר: תְּכֻלִית הַחֲכָמָה - לְהַשִּׁיג יִרְאָת ה'. וְלִהְיוֹת הַתְּכֻנָּה הַזֹּאת תְּכֻלִית כָּל הַתְּכֻנּוֹת הַנִּקְנוֹת מֵהַתּוֹרָה בְּאִמְצָעוֹת עֲשִׂיַת הַמִּצְוֹת, רְאוּי שֶׁנֶּאֱרָךְ בָּהּ לְפָרֵשׁ עֲנִינָהּ בְּפָרֵק הַבָּא אַחֵר-זֶה.

אָטוּ יִרְאָה וכו' - על הפסוק "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה'" מקשה הגמרא: וכי יראת ה' דבר קטן הוא? ומתרצת: כן, ביחס למשה רבינו דבר קטן הוא. **לְבַעַל-הַדִּין** - לרוצה לחלוק ולהקשות.